

tartalmukat elvileg nem kellett komolyan venni. Ám ebben az esetben mi ad magyarázatot az Agrippa szatírái által keltett s az író t heves védekezésre késztető felháborodásra?

A kérdésre többféle válasz is adható: a számomra legkézenfekvőbb magyarázat az egyetemek, vagyis a tudományos testületek korabeli megerősödésében leltető meg. Az egyetemek mint az ócsárolt disciplinák szakmai képviselői – effélék a XIII. századig nem szakmai, hanem legfőljebb városi szinten léteztek – nem tűrheték létalapjuk kétségbevonását, hiszen – ahogy Moldova György írja –, *„egy hivatal mindent elismerhet, kivéve azt, hogy fölösleges”*. Nem véletlen, hogy nem az egyházi vagy világi hatóságok tiltották be Agrip-

pának ezt a művét, hanem a Sorbonne és a Löweni Egyetem, sőt ők voltak azok is, akik magát a szerzőt is megpróbálták tönkretenni. A másik magyarázat Agrippa tudományos „helyzete” lehetett. Jóllehet Agrippa magát orvosnak vallotta, végzettségét soha nem tudta bizonyítani, sőt a modern kutatás sem járt ez irányban sikerrel. (Céhenkivüliségére utal maga az itt tárgyalt orvosszatíra szövege is.) Valószínű hát, hogy a kívülállóval szemben sokkal agresszívebben viselkedtek a szakmai testületek, mintsem az egyébként indokolt lett volna. Az is valószínű továbbá, hogy a helyi (antwerpeni) céhbeli orvosok és Agrippa korábbi csatározásai is szerepet játszottak a mű elutasításában – és megírásában egyaránt.

Henricus Cornelius Agrippa von Nettesheim

SZATÍRA AZ ORVOSOKRÓL

Részlet

LXXXIII. fejezet. Az orvosi gyakorlat

Magyar László András fordítása

Egyébiránt a gyógyítás teljes gyakorlata sem egyéb alapokra, mint csalóka tapasztalatokra épül, s a betegek tehetetlen hiszékenységből merítve erejét, nem kevesebb rosszat tesz, mint jót, úgyhogy többnyire, azaz majdnem mindig, nagyobb veszélyt jelent az orvos és az orvostudomány, mint maga a betegség. Ezt még e mesterség legkiválóbbjai is becsülettel megvallották, például Hippokratész, aki kimondta, hogy az orvoslás mestersége bonyolult, tapasztalata pedig csalóka, vagy Avicenna, aki beismerte, hogy a bízalom, amit a beteg orvosa és az orvostudomány iránt érez, gyakran többet ér, mint az orvostudomány maga az orvossal egyetemben. Vagy Galénosz, aki szerint nehezen található olyan orvosság, amely általában hasznos, ugyanakkor viszont ne ártana valamilyen szempontból. Egy másik orvos pedig arra hívta föl a figyelmet, hogy az orvostudomány ugyan csodálatos egy dolog, mint minden egyéb, ami szabályokból és mesterségbeli fogásokból áll, az orvosi gyakorlat azonban tisztán szerencse dolga.

Jöjjenek csak tehát a szerencsés betegek, bízzanak csak a veszélyes kísérletezésben és a véletlenben, de – mint Plinius mondja – olyan édességes a reménység, amely magunkkal kapcsolatban tölt el bennünket, hogy bárkiben azonnal megbízunk, aki csak orvosnak vallja magát, márpedig ennél nincs hazugság veszedelmesebb. Éppen ezért az ilyen orvos többnyire ott kereskedik, ahol halál fenyeget, sőt gyakran éppen azt hiszik a legjobb orvosnak, akit cinkosa, a véle összejátszó gyógyszerész ajánl, az a gyógyszerész, akinek még utolsó szolgálja is titkon le van fizetve. Ők később kerítőnként közreműködve, a nyomorult betegnél a doktort egekig magasztalják: de hát nagybecsű is az az orvos, akit joggatlanul hordott pompázatos ruhája és sűrű virágminitás, csipkés kézelője ajánl, s akinek távoli hazája vagy hosszas tanulmányútja avagy éppenséggel más vallása (a legjobb, ha kitért vagy zsidó) s csalásra tökéletesen alkalmas szemtelen ábrázata, továbbá nagy hatású gyógyszerekről való folyamatos és rendületlen hazudozása biztosít tekintélyt, hírnevet s hitelt, s akiről csökönyös fontoskodása, a szájából ömlő göröggyanús vagy barbár szavak tömege, továbbá annak alapján alkotnak véleményt, hogy folyvást szakmájának nagy neveivel dobálódzik, s aki ekképpen fölszerelve, ólomnál is súlyosabb tekintéllyel, ám szinte harcoshoz méltó vakmerőséggel, a következő, képmutató módon kezd az orvosi gyakorlathoz:

Először is megszemléli a beteget, majd vizeletet ellenőriz, érverést mér, nyelvet szemlél, hasat tapint, széket vizsgál, meg óhajtja ismerni a táplálkozási szokásokat, s még magánabb ügyekbe is belekérdez, közben, úgy téve, mintha az elemeket fontolgatná, vagy a beteg nedveit tenné éppen mérlegre, fantasztikus meséket hablatyol össze. Végül hihetetlen nagyképűséggel előírja a gyógymódot: Fogyasszon a beteg nyeletet, vágasson eret, kapjon beöntést, hüvelykúpot, masszázst, borogatást, szopogatóspilulát, rágni való orvosságot, öblögetőszert, pakolást, füstölést, befőttest, szirupot, pálinkát, terjéket, ha pedig a betegség enyhébbecske, s a beteg pedig finomabbacska, tréfákat is kitalál mindemellé, majd mindent, ami csak szerinte a kisasszonyoknak és a nőies férfiaknak kedves lehet és örömeire szolgálhat, nagy komolyan előír: hol fölfüggesztett, pihepuha függőágy vagy tálba cseppegetett forrásvíz segítségével altat, hol masszázssal, dögönyözéssel, köpölygel gyöngíti a betegséget, máskor fürdővel, gőzzel, különleges ételekkel s utaztatással hozza rendbe az elgyöngült beteget.

Hogy azonban nagy becsben tartsák, sőt csodálják, órára pontosan osztatja be a fizikai tevékenységeket és a pihenőidőt, statisztikai napló alapján adagoltatja a gyógyitalokat, sőt a patikus fölött is gyakorolja hatalmát, és mindenki színe előtt méreti ki az orvosságokat, úgy téve, mintha ő tudná csak kiválasztani a megfelelő gyógyanyagot, noha gyakran a koholtat sem tudja a valóditól megkülönböztetni, ami pedig a gyógyszer magát illeti, a nevéen túl az égvilágon semmit nem tud róla. Ha pedig a beteg gazdag vagy tekintélyes, minél nagyobb nyereséget vagy hírnevet remél, annál jobban megnyújtja a betegséget, s legföljebb apránként segít rajta, még akkor is, ha egyébként egyetlen orvossággal véget vethetne a kórnak, sőt nemritkán gyógyszerével gerjesztve a bajt, mielőtt meggyógyítaná, életveszedelembe sodorja páciensét, hisz így majd arról prédikálhat, hogy, lám, szörnyen súlyos és veszélyes kórságtól szabadította meg őt. Valahányszor komolyabb bajjal küzdő beteg kerül a karmai közé, s netán fölismeri, hogy veszélyes és kétes kimenetelű a betegség, rögtön kész haditervvel támad neki, vészjósló arccal szabja meg a követendő életmódot, előír mindent, ami szokatlan, s megtilt minden megszokottat, javallja mindazt, ami káros, kiátkozza, ami hasznos lenne, halállal fenyegetőzik, étellel kecsgetet, és nagy honoráriumot követel. Ha nem tudja eldönteni, mit hozzon a holnap, konzíliumot hívat össze, s társat rendel maga mellé,

hogy gyógyítás közben és abban a nem ritka esetben, ha megöli betegét, nagyobb biztonságban legyen, illetve avégett, nehogy a később érkezett kolléga, egyedül gyógyítván meg a páciens, a dicsőséget és a hírnevet – a haszonról nem is beszélve – elragadja előle. Ha viszont a betegnek valami baja esnék, vagy ha minden várakozás ellenére a nagy tudatlanságnak köszönhetően elpusztulna szegény, sűrű, náthás takonyfolyásra vagy valami hasonló váratlan mellékkörülményre hivatkozva egyértelműen gyógyíthatatlan esetnek kiáltja ki az illetőt. Keményen megrója az engedetlen beteget meg a hanyag ápolószemélyzetet, kollégáit vádolja, vagy épp a patikusra hártja a felelőséget, így éri el, hogy ne létezzék egyéb, csupán saját hibájából elpatkolt, illetve csupán az orvos segítségével meggyógyult beteg.

Hogy pedig az orvosok többnyire semmirekellők, arra önmaguk lesznek a tanúk! Fő kerítőjük, Petrus Aponensis szerint ugyanis az orvostudomány Marsnak szentelt mesterség, márpedig a Mars a bolygók leggyűlötebbike, s közismert róla, hogy a hálátlanság, viszály, mindenfajta elégedetlenség és rosszindulat kútfeje. Ezek szerint hát az orvosok többsége is erkölcstelen, részint mert a Mars és a Skorpió befolyásolja őket, részint – mint Petrus mondta volt – mert hitvány s terméketlen tőről fakad valamennyi. Nagyképűek és szemtelenek viszont azért lesznek, mert igen nagyra tartják magukat. Erre a következtetésre Aponensis talán Aesculapius példája nyomán jutott, akiről azt mesélték a régiek, hogy Jupiter agyából születve s a Nap segítségével a Földre kerülve találta föl az orvostudományt. Celsus szerint azonban Aesculapius eredetileg ember volt, csak később az istenek soraikba fogadták. Sokan mások azt beszélik viszont, hogy egy Korónisz nevű csinos nőcske szülte kurvázkodása gyümölcseképpen, akivel Apollón templomának papjai gyakran paráznádkodtak, s e papok találták ki utóbb róla, hogy isten fia. Valamennyi forrás egyöntetű állítása szerint azonban ez az istenség oly bűnös volt, hogy Jupiter villámai kellettek megregulázásához, amiről Lactantius Constantinus császárnak a következőképpen írt: „*Aesculapius, Apollón szégyenteljes körülmények közt született sarja ugyan mi egyébbel érdemelte ki az isteni dicsőséget, mint avval, hogy Hippolitoszt meggyógyította? Legföljebb halála volt előkelőnek nevezhető, hiszen maga az istenség méltatta villámcsapására*” – mondja ő.

De valóban így van – az orvosok minden ember közül a legbűnösebbek, a legszéthúzóbbak, a legkorruptabbak, a leghazugabbak. Egy sem akad köztük, aki a másikkal egyetértene, hiszen egy orvost se találni, aki a kollégája által fölírt gyógyszert anélkül elfogadná, hogy ne venne el belőle, ne tenne hozzá vagy épp ne változtatna rajta valamit, sőt nekiesik, és tépi-marja egyik a másikat, nehogy amannál alábbvaló orvosnak tűnjék, ha nem szapulja eléggé a kolléga még legjobb tanácsát is, vagy ha e tanácsokhoz – amelyekből amúgy is a kelletténél több akad – nem teszi hozzá a magáét. Végül innen eredt a szófordulat, „orvosi irigység és viszály”. Mert amit az egyik helyesel, a másik azon csak röhög. Az orvosok esetében semmi sem biztos: ígéreteik mind röpke tréfák vagy üres hazugságok. A nép, ha azt akarja jelezni, hogy valaki különösen hazug, ezért mondja: „úgy hazudsz, mint egy orvos”. Eszük állandóan akörül forog, hogy olyan új dolgokat süssenek ki, amelyek segítségével a régiek helyes tetteit semmibe vehetik és lenézhetik. Másrészt, ami keveset tudnak, azt meg eltitkolják, vagy nem hajlandók kimutatni, mintha a tudomány tekintélye követelné meg, hogy senkivel meg ne osszák tudásukat, ám míg a magukét irigylik, mások javait nem szánják: tőlünk ugyanis még életünket is kicsalják.

Ezenfölül általában babonások, pofátlanok, lelkiismeretlenek, gőgösek, kapzsiak, kiknek – amíg a fájdalom tart – ki nem fogy ajkáról az újabb és újabb „javallat”, már-

pedig ha úgy ítélik, hogy hasznot húzhatnak belőle, kimódolják, hogy még az egészséges szerv is fájjon. Olvashatunk erről annál a – „kerítő” nevezetű Petrus Aponensis-nél is, aki Bolognában orvoskodván, akkora pénzsóvárságról és orcátlanságról tett tanúbizonyságot, hogy mikor a városon kívülre hívták egy beteghez, nem kevesebb, mint ötven aranyat fizettetett magának naponta, mikor pedig egyszer Honoriushoz, az akkori pápához rendelték, tőle naponként négyszáz arany honoráriumot csikart ki. De hát Pindarus szerint Aesculapiust, az orvostudomány atyját is méltán csapta villámával agyon Jupiter kapzsisága miatt, hiszen orvosi tudományát ártó módon és a köz kárára gyakorolta. Ha viszont valamilyen véletlen folytán egy szerencsés beteg mégis megszabadul a karmaik közül, túrhetetlen öntömjénezésbe kezdenek, nem szűnnek harsogni, mekkora dicsőség ilyen óriási csodát végbevinni, a halottaiból föltámasztott Lázárt emlegetik, s azt, hogy a beteg él, csupán a saját kontójukra írják, bizonygatják, hogy a gyógyulás kizárólag nékik köszönhető, állandóan dicsekszenek vele, miként hozták vissza páciensüket a túlvilágról (maguknak tulajdonítva, ami csak Istent illeti). Nincs az a pénz – hangoztatják –, amivel mindez megfizethető.

Nem egy közülük úgy felpöffeszkedik, hogy istenként tisztelteti vagy épp Jupiternek kereszteli magát, ahogy például Menekratész, a szürakuszai orvos tette, aki állítólag a következő szavakat írta Agészilaosz spártai királynak: „*Menekratész Jupiter Agészilaosz királynak jó egészséget kíván.*” Agészilaosz pedig, ostobaságán gúnyolódva, így válaszolt neki: „*Agészilaosz Menekratésznek gyógyulást kíván.*”

Akkor meg, ha valamelyik szerencsétlen beteg az orvosok keze közt kileheli lelkét – ami meglehetősen gyakran megesik –, a szervezet gyöngeségét, a kór rosszindulatú mivoltát s a beteg engedetlenségét hibáztatják, s azt mondogatják, hogy sajnos csupán a tudomány határain túl található az őrzőngő természet eme titkának – mármint a betegségnek – orvossága, továbbá hogy ők csak orvosok, nem istenek, a gyógyítható eseten tudnak ugyan segíteni, de haldoklókat föltámasztani még ők sem képesek, meg hogy semmit nem mulasztottak el a beteg érdekében, amit a tapasztalat előír – szóval efféle szavakkal nagyképűsködnek még a kedvezőtlen kimenetelű esetekben is. Még a természetes halálért is a mértéktelenséget okolják, s rögtön követelik a honoráriumot, jóllehet éppen az ő orvosságaiba pusztult bele az illető, aki egyébként nélkülük tán életben maradt volna.

Megfosztják a beteget becsületétől, pénzétől, egészségétől és életétől egyaránt, s nyugodt lelkiismerettel ölnek, hiszen – mint Szókratész mondja – az orvosi műhibák fedezője a föld: a halottak birodalmából pedig egyébként sincs visszatérés, még kevésbé járhat hát vissza az, akit az orvosok keze, szava és ártó orvossága tett beteggé, szedett rá s küldött idő előtt az alvilágba avégett, nehogy elrabolt életét s vagyonát valaha is visszaperelhesse tőlük.

Az orvosok továbbá többnyire fertőzőek, s az állandóan babrált vizelettől és szartól bűzösek, húgy- és kakaszagúak, sőt még maguknál a bábáknál is mocskosabbak. Minden érzékszervük elkorcsosul, hiszen szemükkel mindenféle obszcén és undorító dolgot nézegetnek, fülükkel és orrukkal egyaránt a betegek bőfögését, gyomorkorgását, fertőző lihegését, fingját és durrantásait hallgatják és szimatolják, ajkuk, nyelvük setét és halálos mérgeket kóstolgat, kezük széketet gyúr, s abban turkál, ami a klistély nyomán kijön, fantáziájukat éjjel-nappal pácienseik szörnyű képe és árnya foglalkoztatja, lelkiismeretüket a számtalan elkövetett gyilkosság mardossa, végül pedig minden figyelmük, szavuk, gondolatuk, véleményük, egész szellemük és tehetségük csupán-csak gyászos, borzalmas, fertelmes, szörnyű halál- és betegségfajták körül forog, gyá-

korlati tevékenységük pedig teljes egészében bűzös vagy gusztustalan helyeken folyik, s hitvány kúrákból, undorító mesterkedésekből áll: kereset reményében állandóan a betegek bilijeit, árnyékszékéi és pöcegödrei körül sündörögnek, s mint a búbosbanka, ez a mocskos madár, emberi szarból építik fészkeiket. Vagy nem látjátok-e őket nap mint nap, amint összekulcsolt kézzel, sárfoltos parasztköpenyben, zavart vagy sápadt arccal folyvást a várost járják, és gyors léptekkel, hitvány hasznocska reményében egyik patikából a másikba rohángásznak, kunyorálva és koldulva, nincs-e, csókolom, valahol vizsgálni való vizelet vagy szarral telt serbli, s mint a csuklyás keselyűk a dögöt, úgy éheznek mindenkinél inkább az ürüléket, amit állítólag Hippokratész meg is szokott volt kóstolni, hogy az iz alapján a betegség természetéről könnyebben ítélhessen. Többen Aesculapiusról is terjesztik ezt, akit Arisztophanész éppen ezért hív „szkatophagosz”-nak: így azokat nevezik ugyanis, akik ürülékkel táplálkoznak. Ez a név később ráragadt minden orvosra, ezért szoktuk hát őket szkatophagoinak, illetve szkatoman-tesznek, azaz szarevőknek és szarológusoknak hívni. Továbbá ezért szkatomantia, oromantia, drümimantia annak az előrejelzésnek vagy jóslatnak a neve is, amit az orvosok széklet-, illetve vizeletvizsgálat alapján készítenek. Ez az oka annak is, hogy az ilyen gyakorló orvosokat számos nép valaha megvetendőknak tartotta, mégpedig olyannyira, hogy – mint Seneca elbeszéli – náluk orvoshoz fordulni még szükség esetén is súlyos szégyennek számított. Még manapság is számos nép ugyanígy kizárja a közös étkezésekből és a lakomákból az orvost, épp mint a bábát vagy a hóhért, másutt meg csak külön erre a célra készült tányérból és pohárból ehetnek-ihatnak. Így hát csak dühöngeni lehet némely herceg azon elítélendő szokása fölött, hogy ezeket a járványterjesztő embereket nem csupán a hálósobájába engedi be reggelente, hanem ezt a betegekkel való mindennapos találkozók miatt örökösen kórokozó páráktól fertőzött népséget még az asztalához is odaereszti, hogy azután a doktor, ha már bejutott, étkezés közben, a fogások és poharazgatás közepett, szarról, húgyról, veritékről, nyálról, hányásról és havibajról értekezzenek, epilepsiát, leprát, fekélyeket, rühöt és pestist emlegessen, s az egész – egyébként válogatott fogásokból álló – remek lakomából szennyes szöveggel egy csapásra hányadékot kavarjon.

Ha pedig kedvetek tartja, eresszétek az orvost kulturált társaságba: nem lesz nála időtlenebb és otrombább. Talán részint azért, mert az orvosi tudománynak semmi köze az erényhez és a jó erkölcsöz (mint kerítőjük hangoztatta), részint pedig azért, mert (mint azt ugyanő mondta volt) a jó orvosnak természettől fogva erkölcstelennek kell lennie, s jól tudjuk, hogy több államban is dekrétumok és határozatok tiltották az orvosoknak a tanácsban való részvételét, illetve tisztségviselését, s talán nem is azért, mert éppenséggel bárgyúak, könnyelműek, megbízhatatlanok lennének, hanem azért, mert mindig piszkosak s a betegek meg a különféle váladékok állandó fogdosásától annyira fertőzőek, hogy nemcsak a közelükbe merészkedő embereket, hanem még az ülőhelyüket is beszennyezik, sőt még a márványt is megfertőzik, amint azt az egyszerű orvosról Lucillus eredetileg görög, utóbb Ausonius által latinra fordított epigrammájában oly mutatósan megfogalmazta:

*„Jupiter arcmását Alkón doktor tapogatta.
Márványt is fertőz, lám, az az orvosi kéz!
Mára a régi helyét szobrunk elhagyta: kivitték
s elkülönítették, jöllehet isteni kő!”*

Mikor pedig „orvosi konziliumba” gyűlnek, megvizsgálják, mit pipilt s kakilt aznap éjjel a beteg, és spártai ephorosok gyanánt életről-halálról hirdetnek ítéletet. Csodálatos, ugyanakkor kétségbeejtő, hogy kakaskodnak nyomorúságos viták közepett – soha nincsenek ketten sem azonos véleményen – a beteg ágya körül, mintha nem is gyógyítás, hanem disputa végett gyülekeztek volna össze, s mintha a betegnek, akinek még a mindennapi beszéd is terhére esik, szónoklatukra, nem pedig segítségükre lenne szüksége. (Menandrosz eredetileg görög, s latinul a következőképpen hangzó versikéje szerint: „A fecsegő orvos dupla baj a betegnek.”) S miután skolasztikus módon, tudásuk fitogtatása végett néhány aforizmát rántanak elő – minden alkalomra ugyanazt a kettőt tartják raktáron –, majd Hippokratészre, Galénoszra, Avicennára, Rhazesre, Averroesre, a Kerítőre és a többi istenükre hivatkoznak (kiknek neveiből és könyvcímeiből meglehetősen fölkészültek, avégett, hogy az együgyű embereknél hiteltre leljenek, illetve hogy tudományukkal elkápráztassák őket), s miután egy darabig komolyan, ám döntetlen eredménnyel elvitatkoztattak az okokról, a tünetekről, a hatásokról, a föladatokról, a kritikus napokról, végül hívős tartózkodással átsiklanak az alkalmazandó gyógyszer kérdésén – pedig épp ennek kellett volna lennie az egész műsor lényegének! Azért tesznek így, mert irigységük kölcsönös, tehát a saját „csodaszert” – ez a terminusuk – egyik sem hajlandó vetélytársának elárulni, mintha mindazt elvesztenék, amit mással is megosztanak! Legutoljára tehát, elbátortalanodva, szokásos módszerükhöz folyamodnak, s úgy térnek vissza az empiriához, mint valami szent horgonyhoz, mert „ha a ráció nem segít, majd segít a vakmerőség”, s azt mondják, helyesebb egy kétséges kimenetelű gyógymódot kipróbálni, mint semmilyen: Ha kevésbé irgalmasak, vagy – mint a SIRÁK KÖNYVE (cap.10.11.) is mondja – „*a hosszú betegség kimerítette*” őket, egyszerűen faképnél hagyják a beteget, mondván, hogy a reménytelen esetek kezelését Hippokratész is tiltotta, ha viszont kissé irgalmasabb lelkek, a betegséget az istenek valamelyikére kenik, vagy pedig a végső orvosságot írják föl, ami a következőképpen fest: „*Végy egy darab közjegyzőt, hét darab tanút, adj hozzá egy darab papot vízzel és olajjal s annyi áldással, amennyi kell, s mindezekkel jól töltsd meg a házad, mert hamarosan megdöglesz.*” Rhazes, nyilván tisztában lévén mind a betegek együgyű hiszékenységgel, mind pedig az orvosok tudatlan acsarkodásával, nem ok nélkül ajánlotta tanácsként aforizmáiban mindkettejüknek, betegnek s orvosnak egyaránt, hogy ki-ki csak egyetlen orvost válasszon, hiszen – mint mondta – egynek a tévedése nem okoz nagy bajt, akkor is meggyógyulhatsz ugyanis, ha egyetlen orvos gyógyít, ha viszont több orvoshoz fordulsz, egyszerre több melléfogásnak iszod meg a levét. – Ez tehát Rhazes véleménye.

Rhazes igazságát tanúsítja a következő antik sírfelirat is: „*Orvostúladagolásban pusztultam el*”, vagy a görög mondás: „*Sok vizitnek halál a vége.*” E bölcsesség bizonyítéka a már haldokló Hadrianus császár mondása is: „*Sok orvos uralkodót győz.*” Nincs tehát az élet és az egészség megőrzése szempontjából hasznosabb tanács, mint ez: „*Kerüld az orvost!*” A testi egészséget ugyanis Istenre kell bízunk, nem orvosokra, hiszen éppen azért rója meg Isten prófétája Asa királyt, mert betegségében nem Istenhez fordult, hanem az orvostudományban bízott, mivel aki rájuk bízta magát, az tanácsaik alapján meg nem gyógyul, nincs ugyanis nyomorúságosabb élet, mint amit az ő segítségükben bízva tenget a beteg. Mert jól van, legyen, ismerjék az orvosok – bár ismernék! – az elemek, gyökerek, füvek, virágok, gyümölcsök, magvak, sőt az állatok és az ásványok meg valahány anyateremté szülte dolog minden erejét és hatását, mindezeknek egyesített erejével sem képesek mindig – nemhogy halhatatlanná tenni – hanem ami

ehhez képest semmiség, akármelyik enyhe kórságból kigyógyítani a beteget. Jaj hány-szor okozott csalódást az orvosság, amelynek használnia kellett volna, s hány-szor nem váltotta ki a hatást, amit ki kellett volna váltania, hány-szor tér vissza a beteg, hogy ismételjék meg a kezelést, s hogy végül annyi kínlás és költség után ott helyben, vagy valamivel később, gyakran az orvos szeme láttára, bekövetkezzék a halál.

Halasi Zoltán

KÖLTÖZŐ VÍZ

(Kettős tó)

1

Tavasszal? Zöldesszürke,
hüvöskés borzolat.
A szélső sort nyaldossa
s a makadámutat.
Kőhid, fahid közt nem több,
csúzlilövésnyi táv;
már-már provanszi flóra,
zöld felhám, mész, alább
felénk szögellő horpadt
homokdomb homloka
szeg átmeneti arcot,
mely megkettőzi a
fellebbe bűjt kacsák és
záporként landoló
libák szórvány fehérét.
Part nincs, elfújható
álla alá taréjos utcánk
gyűrődik, sárdamaszt...
Valami úgy tesz, mint ami
csak telik, s nem fogyaszt.

2

Kósza légáram- emlék
hörpölne – nincs miből.
Víz helyén füst- és zsírszag,
alatta nyári bőr.
Azon tippanmaradvány,